

Resp. huic argumento, quod summam difficultatis continet, ex Authore¹, species angelicas esse quidem repræsentativas in actu primo omnium singularium, non tamen ea repræsentare in actu secundo, nisi dum existunt; et hoc ob duplicem rationem. Prima est, quia tunc solum cum res existunt, habent naturam per quam assimilantur speciebus quæ sunt in mente angeli; dum autem sunt futuræ, nondum habent naturam per quam illis assimilantur. Secunda ratio est, quia species angelica non repræsentat actu, neque angelus cognoscit naturaliter actu, nisi quæ de facto pertinent ad hoc universum. Est enim finita cognitio angeli, non potest autem congruentior terminus illi assignari, quam latitudo hujus universi; et aliunde, si extenderetur extra universum, cum non esset ratio cur ad unum potius quam ad aliud extenderetur, omnia possible saltem divisive attingeret. Insuper, extra hoc universum non est aliqua causa, nisi Deus; nulli autem intellectui creato connaturale est cognoscere res in Deo. Porro, futura nondum pertinent ad ordinem hujus universi, sed pertinebunt quando existent.

Verum hæc radicanur in altiori principio SS. Aug. et Thomæ, de quo jam dictum est, nimirum species angelicas non repræsentare naturas rerum quomodocumque, sed prout ipsæ naturæ descendunt et derivantur ab ideis divinis, a quibus etiam ipsæ species derivantur et exemplantur; unde species angelicæ, ut dictum est, habent in repræsentando quod ideæ divinæ habent in causando. Ideæ autem divinæ causant naturas in individuis successive. Ergo ipsæ species quæ derivantur ab his ideis accipiunt vim repræsentandi naturas in individuis successive, sicque petunt repræsentare individua quando sunt in universo producta ab ipsis ideis divinis, non quando non sunt.

Petes 6° utrum angeli cognoscant naturaliter cogitationes seu secreta cordium.

Per cogitationes cordium intelligimus² hic actus imma-

1. Ibid., ad 3. — 2. Ibid., a. 4, o.

nentes liberos, tam intellectus, quam voluntatis, qui neque aliquo effectu seu signo exteriori, neque ipsa cogitantis voluntate manifestantur.

Resp. Negative.

Prob. 1° autoritate¹. Quod est proprium Dei non convenit angelis. Atqui cognoscere cogitationes cordium, est proprium Dei. Ergo. — *Prob.* min. ex Scriptura. II Paralip., vi, 30, dicitur: *Propitiare et redde unicuique secundum vias suas quas nosti eum habere in corde suo; tu enim solus nosti corda filiorum hominum.*

Prob. 2° ratione². Quæ a sola voluntate libera hominis et a Deo dependent, seclusa quavis dependentia a causis naturalibus aut connexionione cum illis, hæc ab angelis non sunt naturaliter cognoscibilia, sed solum ab ipso volente, et a Deo cui subjacet voluntas. Atqui actus liberi voluntatis et intellectus pendent a sola voluntate et solo Deo, seclusa quavis dependentia a causis naturalibus seu connexionione cum illis. Ergo. — Minor est certa. Nulla enim causa creata, sed solus Deus, qui est primum et universale principium, ac ultimus finis voluntatis nostræ, potest in eam illabi et agere atque eam determinare, ut jam dictum est; et patet, quia ipsa habet plenum dominium ab omni creatura absolutum, et plenam indifferentiam in suos actus, ut eos ponat vel non ponat, ut positos revocet aut continuet. — *Prob.* maj. Angelus non habet vim naturalem intelligendi quodcumque intelligibile, sed tantum illud quod pertinet ad ordinem hujus universi, vel tantquam pars illius, vel cum eo connexionionem habens. Atqui actus internus liber non pertinet ad ordinem hujus universi, nec cum eo ullam connexionionem habet. Ergo. — Maj. patet ex dictis in resp. præcedenti. — *Prob.* min. Ordo universi consistit in subordinatione et connexionione causarum naturalium, qua particularia per universalia, corporalia per spiritualia, inferiora per superiora aguntur et reguntur; unde, ut aliquid pertineat ad ordinem uni-

1. Ibid., arg. *Sed contra.* — 2. Ibid., o; q. 8 de Veritate, a. 13.

versi, debet esse vel causa superior nata movere inferiores, vel ab illis dependere. Atqui actus internus liber est extra totum ordinem causarum naturalium, ita ut a nulla dependeat, sed a sola voluntate libere et indifferenter eliciente, et a solo Deo determinante, ut jam dictum est. Ergo.

Dices : Per solum consensum cogitantis ejus cogitatio fit manifestabilis angelo, ut communiter admittitur. Atqui consensus cogitantis nihil cognoscibilitati suæ cogitationis addit, sed solam denominationem extrinsecam. Ergo ante illum consensum erat cognoscibilis ab angelo.

Resp. quod, quamvis consensus cogitantis nihil addat directe cognoscibilitati suæ cogitationis, addit tamen indirecte, quatenus facit cogitationem suam quodam modo pertinere ad illum ad quem illam dirigit. Angelus autem cognoscit quidquid ad se ipsum pertinet.

Petes 7° utrum angeli cognoscant naturaliter mysteria gratiæ.

Resp. negative¹. Patet ex responsione præcedenti. Si enim angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex ejus voluntate dependentes, multo minus potest cognoscere ea quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et ita argumentatur Apostolus I Cor., n, 11 : *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.*

Petes 8° utrum angelus sit semper intelligens actu.

Resp. angelum necessario seipsum semper actu intelligere².

Prob. Angelus seipsum intelligit per suam substantiam, tamquam per speciem intelligibilem, ut dictum est. Atqui substantia propria est ejus intellectui semper intime præsens, eumque semper informat in esse intelligibili. Ergo eam semper necessario actu intelligit; sicut, si oculus

1. Hic q. 57, a. 5, o. — 2. Hic q. 58, a. 1, ad 3; q. 8 de Veritate, a. 6, ad 7 et a. 14, ad 16; II Contra gent., c. 97.

apertus continuo informaretur specie alicujus objecti illuminati, semper illud necessario videret.

Petes 9° utrum angelus sit proprie et formaliter discursivus.

Resp. Negative¹.

Prob. Discurrere proprie et formaliter est ex uno magis noto aliud minus notum cognoscere distinctis cognitionibus, ita quod una prior cognitio sit causa alterius, sive quod ex priori cognitione unius pariatur cognitio alterius, sicut contingit in nobis, qui, ob debilitatem intellectualis luminis, non possumus simul et semel principia et conclusiones in eis inclusas cognoscere. Atqui non sic cognoscunt angeli, sed, ob plenitudinem intellectualis luminis et universalitatem specierum, statim primo et uno aspectu attingunt principiorum totam virtutem, et consequenter quæ in eis continentur atque ex eis deduci possunt: et ideo dicuntur intelligentiæ. Ergo.

Quoad voluntatem,

Petes utrum angelus se et Deum diligat necessario quoad exercitium.

Resp. 1°. Probabilius videtur angelum se necessario diligere quoad exercitium.

Prob. 1°. Angelus se cognoscit necessario quoad exercitium, ut dictum est superius. Ergo vult necessario se cognoscere; quamvis enim hæc cognitio sit necessaria, est tamen voluntaria. — Subsumo. Atqui velle se cognoscere, est se amare; est enim velle sibi bonum, quia bonum est angelo quod se cognoscat.

Prob. 2°. Omnis motus reducitur in aliquem motum a natura determinatum, sicut in animali omnes motus reducuntur in motum cordis, qui fluit a natura animalis tamquam ejus proprietas inseparabilis. Ergo in angelo sicut omnis intellectio reducitur in cognitionem sui, tamquam in primam cognitionem a natura determinatam, ita omnis ejus amor reducitur in amorem sui, tamquam in primum

1. Hic q. 58, a. 3, o.

amorem a natura determinatum; pari enim passu procedunt intellectio et volitio, suntque sibi invicem causæ in diverso genere.

Non ergo erimus hanc necessariam dilectionem ex substantia angeli tamquam ex objecto, ut opinantur defensores oppositæ sententiæ; fatemur namque, nullum objectum, nisi bonum universale et infinitum, scilicet Deum clare visum, posse implere capacitatem voluntatis nostræ et illam necessario rapere. Sed erimus ex ipsa angeli substantia tamquam a principio a quo dimanat ut proprietatis. Et hinc solvuntur præcipuæ objectiones quæ opponuntur.

Resp. 2. Angelus diligit Deum dilectione necessaria quoad exercitium.

Sequitur ex præcedenti; quia impossibile est quod angelus diligat se dilectione necessaria quoad exercitium, quin simul eadem necessitate diligat authorem et conservatorem sui tamquam bonum sibi proprium.

Sed statim exurgit *difficultas*. Angelus se diligit post peccatum eadem ipsa necessitate qua se diligit ante peccatum; currunt enim rationes primæ responsionis pro omni statu. Si ergo ex amore sui necessario quoad exercitium, sequatur necessario amor Dei necessarius quoad exercitium, sequitur quod angelus, post peccatum et in actuali peccato, diligat Deum dilectione necessaria quoad exercitium. At quomodo stare potest actualis amor Dei cum ejus odio actuali, actualis conversio ad ipsum cum actuali aversione ab ipso? Neque dicas quod in peccato sit actualis aversio a Deo ut authore supernaturali tantum, quæ stare potest cum conversione actuali ad Deum ut authorem naturalem; nam contra est quod, dum angelus peccat directe contra Deum ut authorem supernaturalem, peccet indirecte contra eum ut authorem naturalem, ut dicemus infra. Est ergo actualiter aversus per peccatum a Deo ut authore naturali, et simul conversus per dilectionem necessariam ad Deum ut authorem naturalem.

Resp. breviter, dæmones odio habere Deum ut authorem supernaturalem et justum sui criminis vindicem,

illum autem diligere ut authorem naturalem, et esse conversos ad Deum ut authorem naturalem physice et necessario per naturam, esse autem ab eo aversos moraliter et libere per peccatum: in quibus nulla est implicantia, quia non sunt de eodem sub eadem ratione et eodem modo.

ARTICULUS IV

De gratia et gloria angelorum.

D. Thomas, q. 62

Petes 1º utrum angeli fuerint in sua creatione beati.

Resp. 1º. Angeli fuerunt creati in beatitudine naturali¹; quia beatitudo naturalis, quæ non est beatitudo simpliciter, sed secundum quid tantum, consistit in perfecta cognitione et dilectione Dei ut authoris naturalis. Utramque autem habuerunt angeli ab initio suæ creationis, ut probatum est articulo præcedenti.

Si dicas, inde sequi quod dæmones sint etiam nunc beati beatitudine naturali, quia in eis remanet perfecta cognitio et dilectio Dei ut authoris naturalis, *nego* sequelam; quia ista cognitio et dilectio Dei ut authoris naturæ, non est dicenda beatitudo secundum quid, nisi in quantum servat perfectam subordinationem debitam Deo ut auctori naturali. Porro mali angeli deordinati sunt per peccatum a Deo ut authore naturæ; quia peccando directe contra Deum ut authorem supernaturalem, peccaverunt indirecte contra ipsum ut authorem naturalem, ut dicemus infra.

Resp. 2º. Angeli non fuerunt creati in beatitudine supernaturali²; quia beatitudo supernaturalis non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Atqui finis non statim habetur ab initio. Ergo. — *Confirmatur.* De ratione beatitudinis perfectæ et supernaturalis est stabilitas, seu inamissibili-

1. Hic q. 62, a. 1, o. — 2. Ibid.

tas et confirmatio in bono. Atqui angeli non statim ut creati sunt fuerunt stabiles et confirmati in bono, quod casus quorundam ostendit. Ergo.

Petes 2° utrum angelus indigerit gratia actuali ad hoc ut se converteret ad Deum ut objectum supernaturalis beatitudinis.

Resp. affirmative¹. Quia nulla voluntas potest ferri in id quod est supra suam naturam et naturæ vires, nisi sit adjuncta ab aliquo alio principio supernaturali, quod dicitur auxilium gratiæ; quia naturalis inclinatio voluntatis non est nisi ad id quod est conveniens secundum suam naturam. Atqui Deus, ut est objectum beatitudinis supernaturalis, est supra omnem naturam creatam et naturæ vires. Ergo.

Hanc autem gratiam fuisse per se efficacem et non tantum sufficientem, probabimus contra Jansenistas et Molinistas in tractatu *de Gratia*.

Petes 3° utrum angeli fuerint creati in gratia sanctificante.

Resp. 1°. Certum videtur, omnes angelos habuisse gratiam sanctificantem antequam pervenirent ad terminum beatitudinis vel damnationis.

Prob. Boni meruerunt beatitudinem. Principium autem meriti est gratia sanctificans: Malus in veritate non stetit, *Joann.*, viii, 44. Stare autem in veritate est permanere in justitia et sanctitate, ut interpretantur Chrysost., *Hom.* 53 in *Joann.* et S. Leo, *Serm.* 10 de *Quadrag.* Item non servaverunt suum principatum, in epist. *Judæ*, 6. Nomine autem principatus intelligitur excellentia gratiæ. Hinc Hieronym., in cap. iii *Oseeæ* dicit: « Dæmones lapsi de propria dignitate et nihil antiquæ gratiæ possidentes, avidi sunt. »

Confirmatur. Non debet denegari angelo quod primo homini concessum est. Atqui primus homo, antequam peccaret, erat donatus gratia sanctificante, ut definit *Trid.*, sess. v, can. 1.

1. *Ibid.*

Resp. 2°. Probabilius est, angelos gratiam sanctificantem accepisse in sua creatione¹.

Prob. 1° ex Patribus. Aug., lib. XII de *Civil.*, c. 9: « Bonam voluntatem, inquit, quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum bona voluntate, id est, cum amore casto quo illi adhærent, creavit, simul eis et condens naturam et largiens gratiam? » Basil., in *Psal.* xxxi: « In prima constitutione ac velut massa substantiæ ipsorum una insitam habuere sanctitatem. »

Prob. ratione congrua². Juxta Aug., lib. VIII super *Genes. ad litt.*, c. 3, n. 6, Deus in creatione corporalis naturæ indidit omnibus seminales rationes suorum effectuum naturalium, ut patet in animalibus, plantis, etc. Ergo verisimile est quod etiam angelis ad ordinem supernaturalem elevatis indiderit in sua creatione rationes seminales suorum effectuum supernaturalium. — Subsumo. Atqui gratia gratum faciens est semen omnium actuum et donorum supernaturalium, etiam ipsius beatitudinis supernaturalis; unde vocatur, I *Joann.*, iii, 9, *semen Dei*. Ergo.

Petes 4° utrum angeli consecuti sint gratiam et gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.

Resp. Angeli supernaturalia dona gratiæ et gloriæ receperunt secundum quantitatem suarum perfectionum naturalium³, ita ut quo fuerunt natura perfectiores et superiores, eo plus gratiæ et gloriæ receperint: non sic tamen quasi naturales angelorum perfectiones fuerint dispositiones ad gratiam et gloriam, — id Pelagianum est; — sed quod Deus gratuito et ex mero beneplacito voluerit servare quamdam proportionem inter naturalia angelorum et sua dona supernaturalia, majorem gratiam tribuens perfectioribus in naturalibus, minorem minus perfectis: quod in homine non servavit.

Cum authore in hac parte censent communiter theologi, et ante illos SS. Patres. Basilius, de *Spiritu sancto*, c. 16,

1. *Ibid.*, a. 3, o. — 2. *Ibid.*, o. — 3. *Ibid.*, a. 6, o.

dicat : « Cœlorum virtutes juxta portionem qua se invicem superant, a Spiritu sancto habent sanctificationis mensuram. » Damasc., lib. II *de Fide orthod.*, c. 3 : « Per Verbum angeli omnes creati sunt, ac per Spiritus sancti sanctificationem omnes perfectionis numeros acceperunt; ita tamen ut pro sua quisque dignitate et classe luminis gratiæque participes sint. »

Id quidem nulla ratione demonstrari potest, cum pendeat ex sola Dei voluntate, cui sic placuit disponere circa angelos, et non circa homines.

Ratio tamen congrua est¹. Deus per suam sapientiam diversos gradus in natura angelica constituit. Sicut autem ipsam naturam ad gratiam et beatitudinem naturalem consequendam ordinavit, sic verisimile est quod diversos gradus naturæ angelicæ ad diversos gradus gratiæ et gloriæ ordinaverit : sicut, si ædificator lapides polit ad construendam domum, ex hoc ipso quod aliquos pulchrius et decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Ergo sic videtur quod Deus angelos quos altioris et perfectioris naturæ fecit, ad majora gratiarum dona et ampliorem beatitudinem ordinaverit.

Petes 5° utrum angeli meruerint suam beatitudinem supernaturalem.

Resp. affirmative²; quia beatitudo est præmium virtutis, quæ conferri debet propter opera virtuosa, quæ sunt merita. Adde quod nobilius sit eam sic habere per merita, quam titulo gratuito.

Petes 6° quomodo angeli meruerint suam beatitudinem supernaturalem : an per opera eam subsequenter, an per concomitantia, an per præcedentia ?

Resp. meruisse per opera eam tempore præcedentia³; quia ille modus merendi gloriam est omnium connaturalissimus. Meritum enim se habet ad præmium, ut via ad terminum et causa ad effectum. Ergo angelis est tribuendus.

1. *Ibid.*, e. — 2. *Ibid.*, a. 4, o. — 3. *Ibid.*

Petes 7° utrum angelus statim post unum actum perfecte meritorium beatitudinem habuerit.

Resp. affirmative¹.

Pro hujus responsionis explicatione et probatione, observandum est, actum charitatis quem elicuerunt angeli in instanti suæ creationis, non fuisse liberum quoad specificationem, sed quoad exercitium tantum : quia ad illum non se movebant, cum ante non erant in actu, sed a Deo specialiter movente movebantur, ideoque sub ratione boni tantum ; aliter enim Deus non movet specialiter. Postquam autem per hunc actum priorem fuerunt in actu, et exinde potuerunt se movere ex propria et plena deliberatione in objectum sub indifferentia, ita ut bonum vel malum eligere possent, et sic haberent libertatem etiam quoad specificationem ; mali proruperunt in peccatum, boni in bono steterunt cum perfecta libertate et quoad specificationem et quoad exercitium.

Dicimus itaque, post hunc actum plene meritorium, et non post primum, statim angelos beatitudinem recepisse. Quia, quamvis libertas quoad specificationem respectu boni et mali non requiratur absolute ad meritum, et ideo fateamur quod per actum necessarium quoad specificationem angeli meruerint beatitudinem ; rationabiliter tamen in natura peccabili differtur collatio mercedis, donec præcesserit meritum plene perfectum et ex propria deliberatione et perfecta libertate, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, ut sic præmiatur et coronetur qui potuit facere malum et non fecit. Et de hoc actu plene libero intelligitur responsio.

Petes 8° quot instantibus completa fuerit via angelorum.

Pro resolutione hujus quæstionis, nota quod, cum angelus sit supra tempus rerum corporalium, instantia diversa, in his quæ ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundum successionem in eorum actibus, ita ut tot

1. *Ibid.*, a. 5, o.

sint instantia temporis angelici, quot sunt eorum operationes diversæ, sive secundum substantiam, sive secundum modum intrinsecum, non coexistentes, sed sibi succedentes; quia, si simul existerent, quantumvis diversæ, non constituerent tempus, de cujus ratione est prius et posterius, sed unico instanti mensurarentur. Unde etiam fieri potest quod unum instans angelicum correspondeat pluribus instantibus nostri temporis, si nempe eandem operationem aliquamdiu continuet.

Quærere ergo quot instantibus completa fuerit via angelorum, est quærere quot actiones intrinsece diversas successive elicuerint a primo instanti suæ creationis usque ad terminum damnationis vel glorificationis inclusive, id est, comprehendendo etiam instans in quo fuerunt vel damnati, vel glorificati.

Resp. 1º. Via malorum angelorum fuit completa tribus instantibus. Est communis.

Prob. Tot sunt instantia in angelis, quot sunt in eis operationes distinctæ sibi succedentes. Atqui tribus operationibus distinctis sibi succedentibus mali angeli compleverunt viam: 1º meruerunt, sicut boni angeli, per conversionem ad Deum; 2º peccaverunt; 3º pœnam peccati contra voluntatem receperunt. Hanc autem ultimam operationem esse distinctam a secunda, et cum ea simul esse non posse, patet, quia nemo potest simul affici summa delectatione et summa tristitia, neque esse simul in via et extra viam. Atqui angelus in instanti peccati summa delectatione et complacentia in sua perfectione afficiebatur, et erat in via; in instanti damnationis summa tristitia afficiebatur, et erat extra viam. Ergo.

Resp. 2º. Quantum ad viam bonorum angelorum, divisi sunt theologi, etiam Thomistæ. Quidam censent eam fuisse completam tribus instantibus, sicut viam malorum angelorum, quia in illis, sicut in istis, tres fuerunt operationes distinctæ sibi succedentes usque ad terminum glorificationis inclusive, scilicet: 1º fuit in ipsis, in instanti creationis, actus charitatis liber quoad exercitium, non quoad specificationem, communis bonis et malis; 2º pos-

tea fuit actus charitatis perfecte liber quoad specificationem et quoad exercitium; 3º tandem adeptio gloriæ. Alii censent, completam fuisse duobus instantibus, quia volunt actum secundum non distingui a primo, sed esse primum continuatum. Utrumque est probabile, sed quæstio non est tanti momenti, ut nos diu detineat.

Petes 9º quamdiu duraverit quodlibet ex his duobus vel tribus instantibus, per correspondentiam ad nostrum tempus.

Resp. Primum instans in quo boni et mali angeli imperfecte meruerunt, duravit unico instanti nostri temporis; quia illud instans fuit instans creationis omnino indivisibile, et post illud perfecta libertate adepti, boni perfecte meruerunt, mali peccaverunt, et inde facti sunt inflexibiles, hi in malo, illi in bono.

Secundum instans in quo boni angeli perfecte meruerunt et mali peccaverunt, correspondet parti nostri temporis, quia in tempore nostro, post instans, sequitur pars. Quamdiu autem istud tempus duraverit? Incertum est. Id solum constat, malos angelos damnatos fuisse ante lapsum Adæ, si quidem unus ex ipsis, sub figura serpentis, Evam tentaverit.

Tertium instans quo boni primo glorificati sunt, et mali damnati, coexistit instanti nostri temporis; quia actiones Dei non pendent a tempore, sed sunt instantaneæ. Quantum vero ad permanentiam, utraque, tam glorificatio, quam damnatio, mensuratur æternitate participata.

ARTICULUS V

De culpa angelorum.

D. Thomas, q. 63.

Petes 1º quomodo angeli peccaverint.

Angelos peccasse, fide constat. Dicitur enim, *Job, iv, 18: In angelis suis reperit pravitatem.* Sed difficultas est quomodo angelus peccaverit, aut potuerit peccare.

Resp. angelum peccasse ex ignorantia seu errore, non specialiter et stricte sumpto pro assensu quo quis assentitur falso tanquam vero, vel pro iudicio speculativo quo quis iudicat malum bonum; sed ex errore seu ignorantia generaliter sumpta, pro actuali inconsideratione qua quis non attendit neque considerat practice actu quæ posset et deberet considerare. Non ergo erravit angelus iudicando aliquid bonum, quod bonum non est, sed non considerando bonum superius, ad quod bonum proprium erat referendum. Proposuit namque intellectus angelicus voluntati propriam excellentiam ut bonam et amandam, et in hoc non erat error; at non proposuit, ut poterat et debebat, ut amandam cum subiectione ad divinam regulam, et cum ordine ad Deum ut authorem et finem supernaturalem: in quo est defectus actualis considerationis practice, ideo ignorantia seu error qui dicitur prave electionis. Hanc autem excellentiam sic propositam sine subiectione et ordine ad Deum ut finem supernaturalem dum amavit angelus, peccavit.

Petes 2º quodnam fuerit primum peccatum angelorum.

Resp. fuisse superbiam¹.

Prob. ex Scriptura. *Tob.*, iv, 14, dicitur: *In ipsa* (superbia) *initium sumpsit omnis perditio.* *Eccli.*, x, 15: *Initium omnis peccati superbia.* *Isa.*, xiv, 12 et 13, dicitur de diabolo sub figura regis Babylonis: *Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer..., qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum.* Et *Ezech.*, xxviii, 17, sub figura regis Tyri, de eodem Lucifero dicitur: *Elevatum cor tuum in decore tuo.* Patebit ulterius ex responsione sequenti.

Petes 3º circa quod objectum primo superbiit angelus.

Resp. Objectum circa quod primo superbiit angelus, fuit utraque beatitudo, tam naturalis quam supernaturalis², quatenus appetiit remanere in beatitudine naturali, in ea complacendo tanquam in perfectione et excellentia

1. Hic q. 63, a. 2, o. — 2. Ibid.

sibi naturaliter debita, et qua aliis creaturis singulariter præmineret, et recusando beatitudinem supernaturalem, quatenus erat obtinenda per gratiam Dei specialem, et debebat esse communis hominibus sibi inferioribus. Atque in hoc appetiit similitudinem cum Deo, quærens habere in proprio fundo beatitudinem singularem sibi connaturaliter debitam, et non ex gratia et quasi precario: quod est proprium Dei.

Observandum autem quod non sint hic distinguendi duo actus superbiæ, unus circa beatitudinem naturalem, alter circa beatitudinem supernaturalem; sed est unus actus et una superbia, eligens potius sistere in propria et privata beatitudine, quia singularis erat et sibi iure creationis connaturaliter debita, quam habere supernaturalem communem aliis sibi inferioribus, et ex gratia Dei, quasi precario, quam tamen non recusaret, si posset eam habere virtute naturæ sine gratia, et sibi propriam, non aliis communicandam: quod totum est superbiæ et proprium superbis, qui malunt in inferiori gradu permanere, quam ad altiolem, aliorum ope, elevari.

Prob. responsio ex Patribus. *Greg.*, lib. XXXIV *Moral.*, c. 17, dicit « angelos perdidisse participatam celsitudinem, quia privatam desideraverunt. » *Aug.*, lib. XII *de Civit.*, c. 1: « Mali angeli, sua potestate delectati, velut bonum suum sibi ipsi essent, a superiori communi omnium beatifico bono ad propria defluerunt. » *Bernardus*, *serm.* 17 *in Cant.*, n. 5, loquens de angelo malo: « Molitus est habere subjectos (scilicet homines), socios dedignatus. Infirmiores sunt, inquit, inferioresque natura; non decet esse concives, nec æquales in gloria. » Idem expresse docet S. Thomas hic, a. 3, 0. Adde, non posse assignari congruentius objectum primæ superbiæ angelorum quam eorum ultimum finem, tam naturalem, quam supernaturalem, inordinate appetitum.

Petes 4º utrum angelus potuerit peccare in instanti sue creationis.

Resp. negative¹; quia primus actus voluntatis in ange-

1. Ibid., a. 5, o.

lis, licet fuerit a voluntate elicente, fuit tamen a Deo specialiter movente et applicante. Ergo non potuit esse peccaminosus; Deus enim non est principium defectuosum, et alias peccatum in ipsum refunderetur. — Prob. ant. Operatio quæ incipit cum esse rei et est principium cæterarum, qualis est primus actus voluntatis in angelis, est ab eo a quo est natura: sic motus cordis in animali, moveri sursum in igne, sunt a generante. Atqui natura angeli est a Deo. Ergo.

Neque obstat quod in primo instanti suæ creationis potuerit mereri, et reipsa meruerit: quia ad meritum sufficit libertas contradictionis, qua pollebat, ut patet in Christo et in confirmatis in gratia; ad peccatum autem requiritur libertas contrarietatis, ut quis scilicet possit facere malum et non faciat, qua tunc carebat angelus.

ARTICULUS VI

De pœna dæmonum.

D. Thomas, q. 64.

Petes 1° utrum dæmones sint obcæcati?

Obcæcatio est privatio cognitionis veritatis.

Resp. Naturalis cognitio speculativa dæmonum in esse physico non est ablata, nec diminuta¹, quia consequitur ipsam naturam angeli, qui secundum naturam est intellectus vel mens. Unde communiter dicitur ex Dionysio, c. 4. de *Divin. nomin.*, quod « dona naturalia in eis integra manent. »

Cognitio supernaturalis speculativa non est in eis totaliter ablata, sed diminuta²; quia de decretis divinis tantum revelatur eis quantum oportet, vel mediantibus bonis angelis, vel per aliqua temporalia divinæ virtutis effecta.

1. Hic q. 64, a. 1, o. — 2. Ibid.

Cognitione vero supernaturali affectiva et effectiva producente amorem Dei sunt totaliter privati, sicut et charitate¹, quia nullum habent bonum affectum ad Deum, aut ad quidquam in ordine ad Deum.

Petes 2° utrum dæmones sint obstinati in malo.

Resp. affirmative². Constat ex Scriptura. *Psal.* LXXIII, 23, dicitur: *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.* Si semper ascendat, numquam cessat. *Psal.* VI, 6: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* *Eccles.*, IX, 10: *Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos.* *Joann.*, IX, 4: *Venit nox, quando nemo potest operari.* Et ad *Galat.*, VI, 10: *Dum tempus habemus, operemur bonum.*

Petes 3° unde proveniat hæc obstinatio dæmonum in malo.

Resp. duplicem causam assignari³: unam extrinsecam, ex parte Dei denegantis gratiam; alteram intrinsecam, ex parte voluntatis creatæ immobiliter adhærentis peccato.

Ratio primæ causæ petitur ex statu damnationis, prout est communis angelis et hominibus. Est enim status ultimi termini, status summæ miseriæ et status retributionis secundum rigorem justitiæ. Quatenus est status ultimi termini, exigit carere auxilio dirigente ad terminum. Quatenus est status summæ miseriæ, *ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, *Job*, x, 22, *et ubi nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt*, *Eccles.*, IX, 4, exigit carere omni auxilio ordinante ad bonum et rationem. Quatenus tandem est status rigorosæ justitiæ, exigit ut qui in via abjecit gratiam, qua se ordinaret ad debitum finem, positus in termino, illa privetur.

Occurrit tamen difficultas. Quomodo damnati peccant in eo statu? Non enim possunt facere bonum sine auxilio sufficienti. Qui autem non potest facere bonum, non peccat illud non faciendo; quia ad peccandum requiritur

1. Ibid. — 2. Ibid., e. 2, o. — 3. Q. 24 de *Veritate*, a. 10; q. 16 de *Malo*, a. 5.